

19 Haziran 1936 k sufu küllisini Bilecikten tetkik

Bilecikte K sufu külli tetkik
heyeli bařkanı Tg. G.
Abdurrahman Aygün

(Cumaya musadif 19 haziran 1936 da vukubulmuş olan k sufu k lliyi tedkik ve hesap edilen muhtelif kontakt anlarile müşahade rasadatını bilmukayese, sahih arz ve tul  coğrafi tayini için memuren Bileciğ  g nderilmiştim. Daha evvelce; şehrin ittisalindeki (Kırklar tepesi) nam mevkide, 8 No. lu astronomi postamız tarafından muvakkat bir rasat-hane bir meridyen aleti, bir Hildebrand dairei semtiyes, yüksek kıymette radyo makinesi, otomatik saniye k suratını kaydeden kranograf, müteaddit kronometreler ve Cautier sistemi teodolitlerle teçhiz olunmuş ve bunlara il veten, Secretan mamul tından “220,, defa büyültme kuvvetini haiz bir heyet dürbünü de beraberimde mahalli mezk re götürülmüştü.

Hadisei semaviyeden iki gün evvel; İstanbul fakültesi profesörlerinden “Fer yndlih,, ile muavinleri ve erkek, kız bir hayli talebe Kırklar tepesine gelerek Ekatoriyal sisteminde orta cesamette bir heyet dürbünü ile rasada hazırlan-dıkları gibi ertesi gün de “Leiser,, isminde Avusturyalı bir heyetşinas ufak bir “Chercheur Com te,, ile Bilecikte bu heyete iştir k etmişti.

Profesör Fr yndlih getirdikleri al tı fenniyein ademi kifa-yetine mebni, bizim kontakt anları vasıtasile bulacağımız kemiyatı vaziyei coğrafiyeyi, Güneşin m nkesif kısmının her

an mütebeddil veterlerini mesaha suretile hesap eylemeği zarurî bulduklarından bahisle “ecran,, lık vazifesi gördürülecek milimetrik bir kâğıt üzerine münakis hayalin evvelâ gitgide büyümesi ve bilahara da güçüllmesi esasına müstenit grafik göz rasadatıle iktifa edeceklerini ifade ve binaenaleyh bir iki ay sonra yapacakları hesabata muktazi anasiri asliyenin tarafımızdan verilmesini rica etmiştir.

Avusturyalı profesör ise yalnız resim almakla iktifa edecekti.

Hadiseden bir gün evvel bir tecrübe yapılarak her şeyin yerli yerinde ve hizmete salih bir halde oldûğu görülmüş ve rasat anlarının saniye kûsuratına kadar kayıt edilebileceği anlaşılmıştır. Mamafih her türlü ihtimalâta karşı, harta heyeti ilmiyesi o geceyi kâmilten uykusuz olarak tepede geçirerek alessabah kûsufun tedkikine her an için hazır bulunmuşlardır.

Daha ortalık ağarmadan tatlı heyecanlarla aletlerin ve dürbünlerin başına geçen alâkadaran yani (General Abdurrahman, Alb. Ahmet Nuri, Bnb. Niyazi, Teğ. Hulki, Kadri, Mühendis Ali Muhittin ve Gd. Bçvş. İhsan) kûsufun vukuu tahaddüsünü beklerken başlarında Vali Ali Rıza bulunduğu halde maaile bilcümle vilâyet erkânı ve bazı muhterem say-lavlar ve ehalii mahalliyeden bir çok zevat, mektep muallimleri ve talebeleri de Kırklar tepesine gelmeye başlamışlardı.

Sema, bir hüsnü taliin yardımile 19 haziran sabahı fevkalâde berrak bulunuyordu. En alçak ufuklarda bile en küçük bulut parçası görülmüyordu. Sanki tabiat dahi; böyl nadir bir kûsufun tedkikini teshil etmek ve her hangi bir müşkilât göstermekten çekiniyormuş gibi davranmış idi. Nihayet güneş doğdu, ve tam hesabımız gibi saat 4.57.46 da ilk kûsuf kon-

taktı başladı. Bu kontakt; aletlerimizle mükemmelen kayıt ve zabt olundu. Hertarafta muvaffakiyet alkışları yükseldi. Ziyaretçilere evvelce tarafımızdan sureti mahsusada ihzar olunan isli camlar ve siyah peliküller verilerek memnun edildi.

Kûsufu küllinin anına hayli vakit bulunduğu için bundan bilistifade mevcut talebe ve züvvara, heyet ve gün tutulması hakkında ilmî konferanslar verildi. Ve içlerinden bazılarına da kûsuf safahatı teleskoplarla seyr ettirildi. Bu mihnnüvazlık, kûsufa karşı alâkadarlık, Türk heyeti ilmiyesinin mevkiini çok yükseltmiş idi. Burada; Cümhuriyet idaresinin ulûm ve fûnuna karşı aldığı müsbet teşebbüslerin bariz nurları nazarlara çarparken ortalık da yavaş yavaş kararıyordu. Güneşin tamamen kapanması hadisesinin yaklaştığı anlaşılnca her tarafda bir sükût başladı ve fen adamlarımız vazifeleri başına geçti. Kırklar tepesinde bir çıt duyulmuyordu.

Nihayet anı merhun geldi. Tam kûsuf oldu ve ortalık kardı. İcabeden kontaktlar heyeti fenniyemiz tarafından tamamen tesbit olundu.

Bu esnada sema; harikulâde bir manzara arz ediyordu. Çıplak gözlerle bakıldığı vakit Kamer tarafından tamamen kapatılan Güneşin, kursu etrafında fevkalâde faaliyette bulunduğu ve her tarafa doğru "Korona," lar saldıgı görülüyordu. Bu zıyalar, semanın tamamen kararmasına mani olmakla beraber yine Zührenin ve Utaridın görülmesine bir engel teşkil edmemişti.

Filhakika yevmi mezkûrda:	S.	D.	S.	
Güneşin metalii	5	51	16	
Zöhrenin "	5	36	44	
Utaridin "	4	23	34	olmasına
rağmer bu iki seyyarei süfliyeyi	güpe	gündüz	çıplak	gözle
				8.

dahi görmek mümkün oluyordu. Metaliinin farksızlığı itibarile Zöhre, pek muhteşem surentte küsuf mintakasının şarki yukarısında parladığı ve lemeanı da fevkalâde cazibedar bulunduğu ve öte taraflarda daha uzaklarda Utarının da Zöhreye bir nazire olmak üzere şulelerini saçmakla iştigal ettiği görülmüştü. Tek tük birinci kadir kevkebi de bu manzarayı ziynetlendirmek istiyorlarmış gibi şöyle böyle kıpırdanıyordu.

Ancak 71 saniye sürecek olan hadiseyi teleskopla görmek için aletin başına geçtiğim vakit: şemsin hacibi ulyasının garbiinde ve bize nazaran şakul denecek bir istikamette, irtfâ lâakal yarım milyon kilometreyi bulan üç dört adet alev sütununun kemali ihtisamla fışkırmakta bulunduklarına şahit oldum. ve buna hayran kaldım. Bu manzara okadar azemelli ve okadar müteheyyiç idiki, muhtelif fotoğraflar almak için kendi parasile ta Viyanadan Bileciğe gelmiş olan Prf. Leiserin hiç bir şey yapamayarak lâkayt kaldığı görülmüş ve vaki ihtara müşarünileyh: “ ben bir daha böyle bir manzaraya şahit olamam, fotoğraf alma suretile izaai vakit edemem. Onları başkaları da yapar. Beni serbest bırakınız da bu azemeti doya doya seyr edeyim.,, cevabile mukabele etmiştir.

Tam küsuf, maatteessüf çabuk hitama ermişti. Mamafih ilk açılma kontaklı dahi memurini fenniyemiz tarafından zabt olunarak biraz istirahatate fırsat verildi. Tam açılma zamanına kadar züvvara yeni müşahadat hakkında tekrar konferanslar verildi. Konferanslar esnasında münevver ve gayri münevver zevatın gösterdikleri fazla alâka, bizleri fevkalâde mütehassis eyleyordu. Anlamış idik ki, halkımız tenevvür etmek istiyor ve bir müşfik baba gibi bunu Cümhuriyetten ve onun müte-

hassıs evladından bekliyordu. Nihayet son kurtulma kontaktı dahi kemali muvaffakiyetle alınarak rasadata hatime verildi.

Vaki muvaffakiyetlerden pürneşe bulunan mütehassıslarımız, Fakülte talebelerine alat ve edevat hakkında izahat vermeye, ve daha umumî surette felekî malûmat konferanslarına başladılar. Harta heyetinin bu baptaki mesaisi ve muvaffakiyeti takdirlere sezadır. Mükemmelen alınan kontakt anları vasıtasile mahallin en doğru arz ve tulü coğrafisi hesap edilebilecek ve netayıç bilâhara bir broşür halinde neşir ve tamim edilecektir. Binaenaleyh; kûsufu küllî tedkikatı için sarf edilen para da tamamen mahalline masruf bulunmuştur. Aynı zamanda ilk defa olarak ortaya atılan ve bir az da mükemmel techizatına medyunu şükran ve mağrur bulunan bir Türk heyeti ilmiyesinin bu baptaki fazla alâkadarlığı dahi tarihi felekiyata kayd olunacak mühim bir hadise teşkil etmiştir.

Binaenaleyh; işbu raporuma hatime çekerken; işi lâıyk olduğu derecede ehemmiyetle nazarı dikkate alarak dar bütçemizden fedakârlığa müsaade buyurulduğundan ve bizzat mahallinde tedkikat zahmetine katlandığından dolayı Türk ilim ve irfanı ve Harta heyeti fenniyesi namuna Korgeneral Sedat Doğruere arzı şükranı vecibe addeylerim.
